

droit. Dans la deuxième phase il faudrait classer dans les vocabulaires terminologiques toutes les expressions juridiques qui ont été groupés et les rattacher selon la méthode d'orientation. Pour chaque expression on devrait donner une indication pour les autres expressions qui représentent leurs synonymes ou leurs variantes. Dans cette circonstance il faudrait procéder de la même manière que l'UNESCO — en renvoyant d'une expression à l'autre et en donnant des explications en cas qu'un certain terme technique représente une indication pour deux ou plusieurs notions et quand les synonymes ne peuvent pas être déterminés avec précision.

Dans tout ce travail la question se pose, qui n'est pas seulement une question préliminaire mais aussi une question extrêmement importante, de la délimitation des activités des travailleurs scientifique de la spécialité déterminée d'une part et des linguistes d'autre part. Les promoteurs de ce travail doivent être les spécialistes de la branche restreinte, quant aux linguistes ils seront les organisateurs, les instructeurs et les contrôleurs qui donnent les indications, mais qui n'ont pas le droit de veto.

ЈЕДИНСТВО СВЕТА

— Неке рефлексije са правног гледишта —

Идеја и захтев за јединством света су врло стари, скоро толико колико и сама људска мисао. Увек је било жеља, тврђења, захтева, покушаја, делања, убеђивања, присиљавања, ратовања и много чега другог мотивисаног и оправданог јединством света — јединством замишљаним као уображеним, претпостављеним, постојећим, обавезним, дужносним, датим од стране провиђења, народног духа или било каквог другог ауторитета. При томе су се то и такво јединство односно те и такве идеје и захтеви за јединством света темељили по правилу с једне стране на више или мање ограниченом обиму самог појма односно ширине света, а с друге стране на униформности света као основу тога јединства.

По обиму то је био најчешће свет региона, једне религије, једне нације, једне расе, једне цивилизације, па каткада и више религија, нација, раса и цивилизација, али увек довољно ограничен по обиму и појму да би обухватио цело човечанство, све људе без обзира на националност, религију, социјална схватања, територијалну размештеност, степен културног и економског развитака, развијеност друштвених, економских и моралних вредности и снага, самосталност појављивања и учествовања у животу људске заједнице.

По основу, то је био најчешће свет заснован на униформности културе, религије, морала, цивилизације, степена и система економског развитака или чега другог, при чему је, по правилу, иза такве униформности стајала нека империја, црква, класа и уопште сила која је видљиво или невидљиво, јавно или тајно, посредно или непосредно — обезбеђивала ту униформност или бар прокламовала своју подршку тој униформности, па преко ње и „јединству света“.

Данашње поимање јединства света мора се темељити на другачијим поставкама, и то оним које одговарају савременом стању развитка човечанства и људских односа у данашњем свету. А то значи да сам појам света треба да обухвати целокупно човечанство. Значи да универзалност човечанства мора да представља нужну границу поимања света, па да се само у тако одређеним границама, тј. на основу универзалности, може данас говорити о јединству света. И при томе обухватајући појмом света све различите нације, земље, културе, религије, политике, економије, друштвена, политичка, економска и сва остала схватања, јер само скуп и целина свих њих представља данашњи свет, јер сви они заједно данас представљајући човечанство, цивилизацију и културу, пошто се без свих њих не може данас свет посматрати као јединство. На тај начин, појам света је данас изједначен са појмом човечанства, тј. свет је данас обавезно и нужно универзалан, без разликовања и издвајања било кога, као што се данас и човечанство не може замислити уз искључење било које нације, па без обзира на степен њеног развоја у било коме правцу.

С друге стране, постојање низа врло разноврсних разлика у савременом свету је данас чињеница која се не може негирати и са којом се мора рачунати ако се хоће бити на терену реалности. И управо уз имање у виду тих разлика и чак уз рачуњање са њима као битним елементима треба говорити о јединству света, и то тако да то јединство света не представља негирање тих разлика, јер се оне не могу негирати, већ да то јединство света изражава оно што је битно и заједничко целом човечанству, управо свим народним масама чији интереси треба да буду одлучујући у формирању јединства света, пошто су управо људи врховне вредности човечанства и пошто управо интерес опстанка и пуног развитка човека мора да буде и полазна — минимална садржина јединства данашњег света, а и крајња — максимална садржина развитка човечанства, које треба једног дана да оствари највећи могући степен благостања — материјалног и културног — за све људе на земљи. То другим речима значи да говорећи о јединству света треба знати, признати и рачунати са чињеницом да данас у свету постоје државе са различитим друштвено-економским уређењем; да данас постоје врло различита идеолошка схватања како у границама сваке поједине државе односно у оквиру сваког народа, тако и у целини човечанства; да данас постоје државе економски развијене и оне које су неразвијене или чак и сасвим заостале у своме економском развоју; да данас постоје народи који већ вековима живе у својим независним државама и народи који су тек основали односно изборили се за своју независну државу, при чему још увек има доста милиона људи који живе у колонијама и који се још боре за своју националну независност; да данас постоје народи са врло развијеном савременом културом, праћеном по правилу и изванредном индустријализацијом, и народи чији степен културе није довољан да би и они развили своју привреду, а посебно индустрију; да данас постоје знатне разлике у развоју саобраћајних средстава у појединим деловима човечанства; да

једном речју данас постоји низ разлика у многим правцима са којима се мора рачунати када се говори о јединству света. Али не само са њима рачунати него и радити на њиховом превазилажењу и отклањању у правцу стварања једнаких услова свим народима за њихов развитак, пошто само развитак свих народа може обезбедити развитак човечанства као целине, при чему они који се у данашњем моменту налазе у стању јаче развијености треба и морају да помогну бржи развој неразвијених, недовољно развијених и заосталих земаља, јер без њиховог развитка не само да не може бити прогреса за човечанство као целину, већ ће нужно морати бити угрожен и даљи развој у овом моменту више развијених земаља.

У тим аспектима, мислимо, може се данас не само говорити о јединству света него и радити на остварењу јединства света, јер јединство света није једна статичка категорија, већ израз једног динамизма који тече и чији ток треба управљати у правцу прогреса човечанства као целине и свих људи целог човечанства. Другим речима, на јединству света, у условима сваког појединог момента, треба радити начинима и средствима који одговарају сваком поједином моменту, а управљајући то делање на решавању актуелних и евентуално критичних проблема сваког појединог момента. На тај начин, јединство света може да буде један постулат савременог човечанства и савременог човека који жели мир да у њему остварује даљи прогрес човечанства и човека, јер управо само кроз тај прогрес — поновимо још једанпут човечанства у целини и сваког човека — може се остварити јединство света, а то значи да се јединство света може остварити само путем сталних промена у свему и у сваком погледу, а у правцу ослобођења човека од свих немања и од свих угњетавања, посебно у правцу ослобођења човека од његове експлоатације од стране других људи. А то све само у пуној слободи и једнакости сваког народа и свих људи, при чему та два услова треба да буду стварна, па како то још нису данас, то значи да је у овој етапи развитка човечанства битна и неопходна сарадња и помоћ између народа, и то у првом реду сарадња свих народа на очувању светског мира, а помоћ неразвијеним и недовољно развијеним земљама од стране развијених земаља да би и оне развиле своју националну економију, и тиме себи омогућиле далеко веће учешће у међународној размени добара, што ће свакако бити од користи за све и за човечанство као целину, а што, данас то постаје све очигледније, битно условљава очување мира у свету, па према томе постизање макар и само тога минимума јединства света.

Доста је тешко у једном чланку, макар и само указати а камоли подробно изложити све појаве, установе и идеје, које би у области права и правне науке говориле у прилог поимања односно постулата јединства света. Ипак, имајући у виду до сада речено о условима и аспектима под којима се данас може и мора говорити о јединству света, мислимо да треба указати на две основне појаве, принципа односно постулата у савременом праву кроз које се, међу другим правним појавама, изражава

јединство света односно које, са становишта права, условљавају да се може говорити о јединству света, а то у крајњој линији значи да се може радити на јединству света, и то бар на остварењу минимума садржине тога јединства, да би се, полазећи од тога минимума, могло радити на повећању и проширењу, и у области права, садржине јединства света, и тиме доприносити повећању и проширењу садржине јединства света у целини. Те две основне појаве, принципа односно постулата у савременом праву, по нашем мишљењу, јесу: универзалност међународног права (а све више и неких других грана права) и право активне мирољубиве коезистенције.

I. — Квантитативне карактеристике савременог међународног живота и међународних односа, па преко њих и на основу њих и међународног права, изражене у универзалности међународних проблема, решења и принципа у свакој области међународног општења, — представљају данас већ скоро опште усвојене особине савременог живота, и посебно међународног права. При томе та тзв. квантитативна универзалност, уколико је реч о међународном праву, односи се с једне стране на број држава и народа за које важе међународно право у целини и на исти начин, а с друге стране обим материје, „тематике“ која је предмет међународног одн. међународно-правног регулисања.

Универзалност по субјективима међународног права је данас већ стечено и остварено стање, тако да некадашње разликовање држава према степену и врсти цивилизације припада прошлости. При томе данас, у овом погледу, карактеристичне су две појаве: једнакост третмана сваког субјекта међународног права настаје самим моментом његовог настанка, и то независно од било каквих његових особина, тако да је универзалност обезбеђења једнакошћу сваког субјекта, бар уколико је реч о субјективности са становишта међународног права; право сваког носиоца суверенитета да му буде признато својство субјекта, изражено с једне стране у праву народа на самоопредељење а с друге стране у дужности сваке државе да поштује самосталност сваког насталог субјекта међународног права и да се према њему односи једнако и без сваке дискриминације. На тај начин универзалност у погледу субјекта има данас не више статички већ динамички карактер, пошто она у себи имплицира и право народа на самоопредељење, а то значи у крајњој линији потпуно ликвидирање стања у коме би постојали били какви облици или остаци колонијализма односно неоколонијализма било које врсте.

Универзалност квантитативног карактера у погледу обима материје, „тематике“ која је предмет међународног одн. међународноправног регулисања оличава се у сталном ширењу предмета међународног права у најширем смислу речи односно предмета интересовања и регулисања од стране међународне заједнице или на међународном плану и нивоу уопште. Данас скоро нема ни једне области друштвеног живота у погледу које међународна заједница не показује бар минимални интерес успевајући да постепено изграђује и правила међународног карактера. При томе интензи-

тет, начин, облик и техника изградње тих правила су врло различити, при чему регионализам најразличитијих врста има посебног значаја и утицаја, служећи или сметајући управо остварење универзализма све према томе на којим принципима се заснивају и којим циљевима служе поједини случајеви регионализма. У сваком случају то тематско проширење у смислу универзализма обухваћене материје на међународном плану постаје данас карактеристично како у оквиру нормативне делатности тако и још више у оквиру фактичког живота који сам изграђује и натура норме свога регулисања. Отуда у овом погледу изванредно велики значај типских услова и уговора који све више прерастају у једно фактичко, аутономно униформно право, и то не само у области међународне трговине и промета роба уопште, него и у многим другим областима међународног општења (на пример, у погледу научне сарадње; сарадње у изради уџбеника; сарадње у заштити споменика културе; сарадње у случајевима природних несрећа, посебно катастрофалних земљотреса и др.). Читав низ невладиних међународних организација, посебно читав низ стручних и професионалних организација доприноси својим радом оваквој све већој тематској универзалности међународног права и уопште норми међународног општења, тако да савремени живот гради и укључује се у једну „паукову мрежу“ све више заједничких правила међусобног општења на међународном плану. На тај начин, тај и такав живот постаје све више неопходним и неизбежним за сваког и за сваку државу у свим правцима делатности, чиме се свакако не само доприноси међусобном разумевању између држава, народа и појединаца, него и очувању мира у свету чини нужним условима како за сам опстанак тако и за даљи развитак не само међународне заједнице као такве него и сваког народа и сваке државе. А свему томе треба додати обиман рад читавог низа специјализованих агенција и других међувладиних организација које, водећи рачуна о потребама и условима савременог човечанства, са више или мање успеха, експедитивности, објективности и бирократизма, изграђују знатан број норми међународног карактера које се односе на врло различите материје, и то у првом реду оне које би се могле сматрати новим и актуелним, чиме свакако доприносе развоју међународне сарадње у што ширем захвату и што већем обиму, а све то у циљу што веће универзалности материје која постаје предмет међународног регулисања.

Квантитативна универзалност у првом реду међународног права, а у знатној мери и многих других грана права представља свакако један прогрес у развоју човечанства, посебно зато што се она заснива и рачуна са свим различитостима субјекта међународног саобраћаја било које врсте. Међутим, овакво квантитативно проширење универзалности морало је да има и одређеног утицаја и на саму садржину правних норми и уопште правила међународног саобраћаја и општења. Долази не само до проширења обима и тематике међународноправног нормирања него и до значајнијих измена у садржини самих правних норми. Говори се о новим принципима међународног права и међународног саобраћаја уопште, при

чему постоји потреба, па чак и тежња да се при формулисању савремених норми међународног права и међународног саобраћаја уопште води рачуна о укупној различитости која управо данас постоји у погледу стања развитака појединих земаља, нарочито оних недавно ослобођених и оних неразвијених и недовољно развијених, с тим да управо уз вођење рачуна и давања односних последица тим и таквим различитостима треба формулисати садржину савременог међународног права. А то значи да се квалитативна универзалност савремених норми међународног права и међународног саобраћаја уопште има и може изразити само у дијалектичком јединству свих тих разлика, супротности и противречности којима је бременито савремено човечанство, а које представљају савремену реалност са којом се мора рачунати, од које се мора полазити и коју треба развијати у правцу остварења стварне једнакости и стварних једнаких могућности како учешћа у међународним односима тако и самог унутрашњег живота сваке поједине државе. Отуда и толико тешкоћа и толико борбе да се кроз садржину норми савременог права оствари управо оваква квалитативна универзалност. Старе, реакционарне снаге, заклањајући се обично за класичност међународног права и значај традиције и обичаја у овој области права, дају отпор новим принципима који треба да се заснивају како на признању постојања низа неједнакости у развитаку појединих држава, и чак континента света, и то неједнакости које су последица империјалистичких ратова, освајања света, колонијализма и тако различитих облика економске и политичке зависности и експлоатације, тако и на предузимању мера, па према томе и формулисању правних установа да би се те неједнакости што је могуће пре отклониле, и то знатним делом путем активности саме међународне заједнице.

Изражаји ове квалитативне универзалности међународног права постају у последње време све бројнији и све значајнији, чиме се, додајмо, посебно повећава и значај самог права за живот и развитака међународне заједнице. Укидање колонијалне клаузуле, забрана свих врста дискриминације а посебно расне дискриминације, забрана геноцида, декларација и пактови о правима човека, — и много других аката и установа представљају такве квалитативне универзалности. При томе је данас постало јасно да је даљи развој у правцу квалитативне универзалности међународног права и међународног саобраћаја уопште битно условљен привредним развитаком и привредним положајем недовољно развијених земаља пошто је за пуну и праву садржајну универзалност потребно обезбедити стабилну економску самосталност и пун развој економског потенцијала сваке поједине земље, и то све на бази једне нове и другачије економске и финансијске политике у целини међународне заједнице, кроз коју би била омогућена како правилнија међународна подела рада тако и потпунији складан развитака производних снага сваке и свих земаља. И управо данашње раздобље представља у овом погледу одлучујући моменат за све ово, па према томе и одлучујући моменат за даљи развитака међународног права у правцу квалитативне универзалности. Чине се напори да се пронађу ре-

шења која би омогућила такав привредни напредак у коме би, на нови равноправнији начин, нашле себи место све државе у свету, а све то путем елиминисања јаза који дели развијене од мање развијених земаља, пошто без отклањања тога јаза не може доћи до потребних даљих квалитативних промена у међународном праву које би омогућавале пуну и стварну једнакост и једнаке могућности свим субјектима међународног живота. Налазимо се дакле у времену када се намеће императивна потреба новог система међународне трговине, међународних цена и плаћања, међународне финансијске и сваке друге помоћи неопходне за привредни развој неразвијених земаља. А све то мора да буде паралелно праћено новим правним решењима и новом правном садржином која ће изразити све те битне квалитативне промене до којих нужно долази и мора доћи, ако се жели да се сачува мир у свету, пошто без благостања људи не може бити ни трајно ни стварног мира у свету. Отуда пред многим гранама права, а посебно пред свим гранама међународног и униформног права стоји један нови период развитка, који ће по садржини промена бити један од најзначајнијих пошто ће он морати да одведе једној новој квалитативној универзалности међународног права, и то, поновимо, универзалности која управо полази и рачуна са свим разликама које постоје и које ће постојати између земаља, но с тим да те разлике не смеју више да буду основ за поделу, неравноправност, предоминантност и експлоатацију, већ основ за сарадњу и равноправност између свих држава. Разуме се све то у погледу земаља као субјеката међународног општења, уз постојање даље могућности такмичења између различитих квалитета појединих друштвених појава и друштвено-економских система у целини пошто се човечанство стално налази у својем развоју тражећи нове и прогресивније, посебно тражећи и остарујући оно што представља све даље и све веће ослобођење човека, јер се тиме обезбеђује стално и трајно свесно мењање света, мењање које ће трајати и постојати све док буде постојао човек, тај носилац, смисао и циљ свих револуција и целокупног прогреса.

II. — Када је очување мира у свету постало један од основних задатака савремене међународне заједнице и човечанства у целини, онда је и забрана агресивних ратова, као средства за решавање међународних спорова и несугласица, постала битно правило савременог међународног права, правило усвојено и проглашено Повељом Уједињених нација. Зато је и сасвим разумљиво да су већ у Повељи Уједињених нација наглашени — на више или мање изречен или само имплицитан начин — принципи међународног права који својим постојањем и остварењем треба да омогуће, помогну, обезбеде и заштите мир у свету, при чему су ти принципи у знатној мери изражавали током историје формулисана правила међународног права, сагледана у светлости савремене међународне заједнице која је оличена управо кроз повељу Уједињених нација. А та међународна заједница је очигледно била битно нова и другачија после Другог светског рата, а посебно је, кроз саму Повељу, сама себи ставила у задатак да

помогне изградњу једног људског друштва које ће бити засновано на слободи, суверености, једнакости и равноправности свих народа, уз остварење услова да све то буде стварно и остварено а не само проглашено.

На тај начин, Повељу Уједињених нација, представљајући основни докуменат за регулисање међународних односа, представљајући Устав међународне заједнице на бази мира, представља и један живи докуменат чија се садржина конкретизује и подробно формулише управо животом међународне заједнице. А то је и разумљиво и нужно. И то с једне стране зато што су кроз историју и у свакој држави устави, регулишући основе живота и односа и представљајући основне принципе за њихов развој и регулисање у будућности, били даље разрађивани, развијани и усавршавани у смислу развитка друштвених односа у свакој држави, а доприносећи и сами развитку тих односа у одређеном правцу. С друге стране за то што се међународна заједница и међународни односи стално мењају, развијају и усавршавају, намећући стално потребу да се потпуније одређују и конкретније формулишу и правна средства и правне норме међународног права, постављене у Повељи како би и ови све више и све ефектније управо доприносили прогресивном развитку међународних односа у правцу обезбеђења мира али и у правцу развитка што демократскијих, равноправнијих и хуманијих односа у самој међународној заједници, а посебно у правцу пружања могућности и помоћи појединим чланицама међународне заједнице да остваре права која им по Повељи припадају да би могле у пуној мери и са више могућности да заиста и равноправно учествују у међународном животу.

Досадашњи рад Уједињених нација и највећи број њених аката и гестова, иако на жалост не увек и не сви, кретали су се углавном у овом правцу, и то у разним доменима делатности Уједињених нација, па и у домену права, и то како у смислу подржавања могућности појединих субјеката међународног права да уживају што стварније и ефектније права из Повеље Уједињених нација, тако и у смислу конкретизације па и даљег прогресивног развитка појединих правних принципа из Повеље. Поменућемо само Декларацију људских права, Декларацију о давању независности колонијалним народима, Резолуцију „Мир кроз дела“, као и многе друге који сви акти представљају у домену међународног права даљу разраду и чињење стварнијим, применљивијим и употребљивијим управо основних принципа утврђених у Повељи. У том правцу, показало се да је и потребно и могуће учинити и један већи корак у домену међународног права, чиме би се оно још више учинило ефикаснијим инструментом за очување мира, а тиме учинили и ефикаснијим, применљивијим, извеснијим и стварнијим и сами принципи Повеље. А све то је управо изражено у предлозима и захтевима, израженим и формулисаним од стране многих држава, међународних организација, међународних научних форума и појединаца, о потреби и нужности ближег прецизирања односно кодификације принципа мирољубиве активне коегзистенције. Све је то потврђено и прихваћено Резолуцијом Генералне скупштине 1315 (XVII) од 18 децембра 1962 о по-

треби разматрања начела међународног права о пријатељским односима и сарадњи између држава у складу са Повељом Уједињених нација. Све је то још једном потврђено, подвучено и усмерено ка позитивним резултатима и Резолуцијом Генералне скупштине 1966 (XVIII) од 3 децембра 1963. А разлог за све то је тако јасно подвучен самом Резолуцијом 1815 (XVII): Узимајући у обзир да су велике политичке, привредне, друштвене и научне промене које су наступиле у свету од прихватања Повеље још више истакле животну важност циљева и начела Уједињених нација и њихову примену на садашње услове. — Сматрајући да прилике које преовлађују данас у свету дају још више важности извршавању од стране држава њихове обавезе да активно, узајамно сарађују у улози међународног права и његовог потпуног спровођења у односима између нација. — Имајући у виду уску повезаност између прогресивног развитка међународног права и успостављања услова под којима се правда и поштовање обавеза из уговора и других извора међународног права могу одржати путем унапређења међународне сарадње у привредном, друштвеном и другим областима и путем остваривања људских права и основних слобода. — Свесна значаја настанка многих нових држава и доприноса које оне могу дати у прогресивном развоју и кодификацији међународног права. — Решава да приђе проучавању начела међународног права о пријатељским односима и сарадњи међу државама у складу с Повељом Уједињених нација ради њиховог прогресивног развитка и кодификације, тако да осигура њихову ефикасну примену. — Поновимо: ради њиховог прогресивног развитка и кодификације, тако да осигура њихову ефикасну примену.

То све показује да је повезаност мира и прогреса постала једно од битних обележја нашег времена. На тој повезаности мира и прогреса темељи се и основна мисао политике мирољубиве и активне коегзистенције као динамичне и стваралачке политике која је постала, у најдубљем значењу те речи, императив нашег доба. Отуда коегзистенција и њени принципи нису више теоријске творевине, већ императивни и битни услов који омогућује не само опстанак и очување мира него и даљи прогресивни развој како сваког народа и сваке државе, тако и човечанства у целини. Отуда и принципи коегзистенције јесу данас принципи савременог међународног права и уставног система појединих држава. У том смислу и нови Устав Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, од 7 априла 1963 који све то подиже на степен правних и уставних начела уређење и живота Југославије, као државе и као члана међународне заједнице.

Ближа формулација, актуализирање и прогресивна кодификација правних принципа пријатељских односа и сарадње између држава намеће се свакако као један од важних задатака, јер међународно право не би смело да изостане иза савременог развитка међународних односа и међународне политике. Ми мислимо да оно у том правцу може данас највише и најбоље допринети ако са што више успеха и што брже прецизира, актуализира и развије принципе мирољубиве активне коегзистенције, и то

не само у погледу елемената односно саме садржине тих принципа него у могућој мери и у погледу начина за њихово пуно поштовање и остварење. Отуда је данас посебно потребно, на овај начин, извући многе ствари, које су већ потпуно „сазреле“, из контекста и чак „сенке“ многих аката и гестова УН и систематизирати их према савременим потребама пријатељских односа и сарадње између држава.

При томе, што је познато, постоје доста различита мишљења о ширини, обухватности и садржини принципа активне мирољубиве коегзистенције. Јављају се разни максималистички и минималистички захтеви који најчешће не изражавају савремену стварност. Први, тј. максималистички захтеви полазе од извесних идеалистичких заблуда и не воде довољно рачуна о савременој етапи развика и непосредним могућностима међународне заједнице, заборављајући при томе да је у питању констатација и кодификација принципа једног дела међународног права на одређеној етапи развика човечанства. Други, тј. минималистички захтеви полазе у суштини од негирања коегзистенције као битног дела савременог међународног права и као фактора прогреса, већ у коегзистенцији виде израз једне хладно-ратовске нужде, па у вези с тим негирају да у коегзистенцији има ма шта другог и новог него што има у самој Повељи УН, а из чега изводе закључак да и не треба прилазити кодификацији коегзистенције, пошто би то представљало само „преписивање“ Повеље УН, односно ако не би било то представљало би, по том мишљењу, „прикривену“ ревизију Повеље УН.

Разуме се да се позитивни резултати не могу остварити ако се полази са оваквих априористичких позиција. Кодификацији принципа активне мирољубиве коегзистенције треба прилазити имајући у виду данашњу етапу развика како међународних односа тако и међународног права, и управо с обзиром на то одредити како обухватност тако и ширину тих принципа, гледајући у њима стално како средство за очување мира између држава у међународном животу тако и средство прогреса. Отуда можда и није, мислимо, толико битан квантитативан захват материје у оквиру кодификације принципа активне мирољубиве коегзистенције колико квалитативно одређивање садржине тих принципа, и то у правцу њиховог посматрања као једног од средстава за прогресиван развика човечанства. Отуда се може сматрати да и Резолуција Генералне скупштине 1815 (XVII) представља довољно широк спектар начела пријатељских односа и сарадње између држава, довољно широк спектар принципа који улазе у састав активне мирољубиве коегзистенције. Сва начела наведена у овој Резолуцији и свако од њих су од суштинског значаја, тесно међусобно повезана, условљавајући посебно својом пуном применом остварења сваког од њих, и то у условима и по „стандардима“ савремене међународне заједнице. У целини, ипак, сва она изражавају и представљају један целовит део међународног права, који у целини може и треба да буде разматран и сагледан. При томе сматрамо да проблематика која је обухваћена Резолуцијом 1815 (XVII), и у једном теоретском систему међународног права, представља један складан део који има свој сопствени предмет, и то изражен у садр-

жини односа непосредно између држава у време мира. Наиме, као што је познато, скоро сви остали значајни делови и питања из области међународног права, посебно они који су обухваћени Повељом, нашли су своју обраду, па према томе и развој кроз рад органа УН. Положај човека и међународне обавезе држава које у вези тога проистичу предмет је целовитог систематског разматрања, констатације, кодификације и прогресивног развитка како кроз Универзалну Декларацију тако и кроз припремане Пактове, и то све у правцу и циљу разраде и усаглашавања са савременим условима овога односно ових начела која су у основи садржана у Повељи. — Положај нација и постојећих групација људи који се разликују по раси, полу, језику или религији, мада у основи предвиђен и регулисан Повељом, нашао је и налази своју даљу разраду кроз Конвенцију о геноциду, Резолуцију о праву народа и нација на самоопредељење (637), Декларацију о праву народа на самоопредељење (738), Резолуцију о поштовању права народа на самоопредељење (837), као и Декларацију о забрани свих облика расне дискриминације. — Део о међународноправним актима је предмет тако значајног рада Комисије за међународно право о уговорном праву. Део о дипломатском и конзуларном праву, предмет је недавних Бечких конвенција и припремане обраде питања о положају специјалних мисија. — Део о одговорности држава, замишљен према извештају одређеног известиоца професора Роберта Ага (*Roberto Ago*) имаћемо у догледном времену припремљен и обрађен, и то у првом реду на бази разраде принципа Повеље и Нирнбершких принципа. — Део о сукцесији држава представљаће свакако за све нас, а посебно за новостворене државе, које нажалост још често тешко плаћају признату им националну слободу на коју су већ давно имали право и за коју им је требало платити а не они да плаћају, — значајну обраду и кодификацију једног дела међународног права, припреманог од професора Манфреда Лакса (*Manfred Lachs*). — Чак и део о односима држава и међувладиних организација је у припреми и представљаће разраду онога што је предвиђено Повељом и статутом специјализованих агенција.

У том контексту целине међународног права остао је, од значајнијих, део који се односи на садржину односа непосредно између држава у време мира. А то је такође једна целина у саставу међународног права, и то целина која је можда најважнија и најбитнија. И то са два разлога. С једне стране што питања која се односе на садржину односа непосредно између држава у време мира највише имају утицаја како на формулисање тако и на остваривање норми међународног права у свим другим секторима које смо поменули, а у погледу чије кодификације и прогресивног развоја су већ учињени значајни кораци. С друге стране зато што су питања која се односе на садржину односа непосредно између држава у време мира највише обухваћена Повељом и што она регулишу управо свакодневне односе између држава, и то како кроз УН и њене специјализоване агенције тако и у непосредном билатералном или регионалном контакту. На тај начин оно што се назива правом активне мирољубиве коегзистенције од-

носно правом које се односи на пријатељске односе и сарадњу представља једну целину која регулише такорећи свакодневне односе између држава, и то било у оквиру УН било у билатералним или регионалним контактима. И то оне односе који су редовни и нормални, а број и врста таквих односа је данас тако нарастао да се њихов опстанак ни развој не могу замислити у другим условима до условима пријатељских односа и сарадње, дакле у систему мирољубиве и активне коегзистенције. Део међународног права који регулише управо тај сектор међународног живота, сектор који је свакодневни и нормални, део који је управо оно што је најновије створено у савременом развоју, део који изражава чврстину међународне заједнице и повезаности свих у тој међународној заједници, — тај део међународног права представља једну целину за себе, па је и потребно размотрити заједнички и повезано све принципе који представљају основу тога свакодневног општења држава. Разуме се принципа у основи постављених у Повељи УН, али развијених управо тим свакодневним животом и кроз тај свакодневни живот држава и међународне заједнице, тако да је дошло време да се правила тога живота, бар она основна која су наведена у Резолуцији 1815 (XVII), среде, разраде, прицизирају, повежу и прикажу као једна целина у једном акту УН, како би представљала један *codex* принципа, аналогно речи кодификација, свакодневног општења, свакодневних пријатељских односа и сарадње између држава. Разуме се уз приказ главних елемената и појава ових принципа, бар за сада, с тим да би се једног дана видело у којој мери ће будућност, на бази даље праксе и животних искустава, ићи даље у овој разради, као што се то увек до сада догађало у историји развојка осталих делова међународног права, који су данас дошли до врло високог ступња развоја и кодификације.

Иако начела међународног права о пријатељским односима и сарадњи између држава, тј. начела мирољубиве и активне коегзистенције у смислу реченог представљају једну целину по своме садржају и функцији, ипак је у овој области права, као и другде, могуће, бар по њиховом непосредном дејству, обично разликовати две групе правних установа и принципа: они који у првом реду имају тзв. заштитно-одбранбени карактер, тј. који служе очувању основних установа једног друштва односно једног система, и они које у првом реду служе даљем развоју друштва и односа у једној заједници односно у оквиру једног система права, доприносећи све садржајнијој и све прогресивној изградњи суштинских односа у једној организацији, што у нашем случају значи у савременом свету. Отуда се мислимо добро и пошло да се у оквиру општег збира начела међународног права о пријатељским односима и сарадњи међу државама, и дужностима које из тога проистичу, временски у првом реду проуче начела која треба да спрече повреду постојећих међународних односа заснованих на међународном праву и на Повељи Уједињених нација. У том правцу у првом реду служи начело да ће се државе уздржавати у својим међународним односима од претње или употребе силе против територијалног интегритета или политичке независности било које државе или која

би на ма који други начин била у супротности са циљевима Уједињених нација; начело да ће државе решавати своје међународне спорове мирољубивим средствима тако да међународни мир и безбедност и правда не буду угрожени; обавеза да се не интервенише у питања која спадају у унутрашњу надлежност било које државе, у складу с Повељом; па и начело суверене једнакости држава, бар својим знатним делом. Јасним прецизирањем ових начела, на бази рада и аката Уједињених нација и на бази савремене праксе међународног права, а стално водећи рачуна о основном циљу управљеном на очување мира, узимајући у обзир, како то сама Резолуција Генералне скупштине 1815 (XVII) од 18 децембра 1962 наглашава, „да су велике политичке, привредне, друштвене и научне промене које су наступиле у свету од прихватања Повеље још више истакле животну важност циљева и начела Уједињених нација у њиховој примени на садашње услове“, — свакако да ће се остваривати и јачати мирољубива и активна коегзистенција, јер ће се тиме свакако, на пример, ефикасније указивати на случајеве претње или употребе силе и тиме се борити више и ефикасније против оних облика хладног рата који у суштини представљају употребу претње силе против политике независности појединих држава; или ће се јасније жигосати, па према томе и отклањати, случајеви недопуштене интервенције у питања која спадају у унутрашњу надлежност било које државе али исто тако и прецизирати и појачавати право међународне заједнице и Уједињених нација да, у складу с Повељом, чини све што је потребно да се обезбеди поштовање и остварење принципа Повеље тамо где су они негирани, као што је то случај са остацима колонијалних територија или случајеви расне дискриминације, у погледу чега већ донети акти Уједињених нација представљају и значајне гестове које је било могуће предузети само кроз Уједињене нације, али и који представљају сходну основу управо за кодификацију поменутих принципа коегзистенције односно сарадње међу државама.

Међутим, међународна заједница мора све више да посвећује пажњу побољшању услова међународног живота и сарадње, да дакле све више активно делује на развијање пријатељских односа и сарадње, стварајући при томе све више услова за такве односе. Данашњи степен развоја производних снага, покрети за национално ослобођење дојучерашњих колонијалних народа, разрешавање политичке затегнутости међу великим силама, као и стварање услова за коначну победу прогресивних снага, намеће потребу управо деловања у овом правцу. Данас се свакако мора признати да се развој међународних односа огледа знатним делом у сарадњи међу народима кроз узајамно поштовање законитости развоја сваког од њих, кроз унапређење светске привреде и међународне поделе рада, укидање економске експлоатације и организовање помоћи недовољно развијеним земљама, и слично. То све представља објективно стварање предуслова за развој таквих међународних односа у којима ће се у свим областима привредног и културног живота — било капиталистичких било социјали-

стичких земаља — убрзати унутрашњи друштвени развитак и ојачати демократске снаге у свету. Отуда потреба најактивније борбе за свестрану и пуну равноправност у међународним односима, јер само равноправни чланови једне заједнице могу у току дужег времена коегзистирати. И зато је сасвим разумљиво што су Резолуцијом Генералне скупштине наведена, у саставу начела међународног права о пријатељским односима и сарадњи између држава, поред изложених још и начело равноправности самоопредељења народа, начело дужности држава да узајамно сарађују у складу са Повељом, и начело да ће државе испуњавати у доброј мери обавезе које су прихватиле у складу с Повељом. То су управо она начела која дају правне основе активној сарадњи на даљем прогресивном развоју међународних односа, а кодификација тих начела само ће унапредити такву сарадњу, имајући на уму, како каже сама Резолуција, уску повезаност између прогресивног развоја међународног права и успостављања услова под којима се правда и поштовање обавеза из уговора и других извора међународног права могу држати путем унапређења међународне сарадње у привредном, друштвеном и сродним делатностима и путем остварења људских права и основних слобода. Јер данас коегзистенција није никакво пролазно стање, нити је она само право статичког очувања постојећег, већ је она, и то ће по својој суштини постојати све више, активна сарадња свих држава на општем напретку свих народа.

Право активне мирољубиве коегзистенције представља једну целину, представља један целовит део у саставу савременог међународног права, и то део који регулише садржину скоро свакодневних односа непосредно између држава у време мира. Појављивање права активне мирољубиве коегзистенције као једне целине у систему савременог међународног права представља разбијање традиционалне теоријске систематике међународног права. Отуда се све то тешко прима и тешко прихвата, пошто смо навикли да ствари посматрамо у традиционалним, класичним категоријама заснованим на извесним установама које данас већ припадају прошлости или полако силазе са „позорнице историје“ као установе које су више неспојиве са савременим друштвеним развојем. Но то је данас нужно, ако се хоће да међународно право иде у корак са развојем међународне заједнице и међународних односа. При томе треба посебно навести неке ствари које представљају битне промене у односу на прошлост. Међународно право у целини, а посебно право активне мирољубиве коегзистенције као његово врло значајан део, нема више ни једино ни првенствено за циљ да штити *status quo* већ да буде средство прогреса међународне заједнице у сваком правцу. При томе, међународно право се не може више да задовољава правним декларацијама у погледу положаја и учешћа сваке државе и сваког народа, у међународном животу већ оно тежи да обезбеди и стварну једнакост, сувереност и равноправност држава, што значи да води нужно рачуна о економском положају сваке државе у целини међународних односа, предузимајући мере да се наслеђене заосталости што пре отклоне. На тај начин савремено међународно право треба нужно да прати развој

укупности међународног живота, тежећи да одрази ту стварност. Отуда и право активне мирољубиве коегзистенције стоји у тесној вези са економском коегзистенцијом, пошто је толико пута речено да не може бити праве и дуготрајне коегзистенције између оних који имају и оних који немају, те ако се не предузимају обимне и суштинске мере за отклањање значајног јаза између развијених и неразвијених земаља. А све је то управо сада основно и судбинско питање савременог човечанства, питање које управо детерминише и савремену етапу развитка права активне мирољубиве коегзистенције.

III. — Као што смо рекли постоји низ појава, установа и идеја које говоре у прилог поимања односно постулата јединства света. Ми смо покушали да укажемо на такве две појаве односно установе за које би се могло рећи да данас изражавају постојање — у једном одређеном обиму и са једним интензитетом — јединства света, у свој различитости која данас постоји између држава. То јединство у савременом друштву може управо и постојати уз придавање стварног значаја и значења свакој од тих различитости, уз борбу за отклањање оних различитости и неравномерности који спречавају напредак, али исто тако уз истицање оних различитости који доприносе напредку и из чијег даљег сукоба има да следи друштвени развој. О свему томе се мора стално водити рачуна имајући у виду услове сваког појединог момента, и то услове стварне и реалне. Само на тај начин наша слика о свету, па према томе и о стварном значају и савремености међународног права и свих других правила међународних односа, биће израз стања које постоји у животу, а без те и такве слике не може се ни сагледавати степен оствареног јединства света, посебно у области борбе за мир и ослобођење човека од свих облика угњетавања и експлоатације.

Борислав Т. Благојевић

RESUMÉ

L'Unité du monde

L'idée et la revendication de l'unité du monde sont très anciennes, elles le sont presque autant que la pensée humaine. Il y avait toujours des désirs, des affirmations, des revendications, des tendances, des actions, des persuasions, des contraintes, des guerres et bien d'autres choses aussi qui furent motivés et justifiés par l'unité du monde — par l'unité conçue comme étant imaginée, présumée, existante, obligatoire, forcée, mise à la disposition de la part de la providence, de l'esprit populaire ou bien de n'importe quelle autre autorité. Cependant, cette unité et une telle unité, c'est-à-dire ces idées et revendications et de telles idées et revendications de l'unité du monde se fondaient en règle générale, d'une part, sur un volume plus ou moins limité de la notion même c'est-à-dire de l'étendue du monde et d'autre part, sur l'uniformité du monde en tant que base de cette unité.

La conception actuelle de l'unité du monde doit être basée sur d'autres prémisses, à savoir sur celles qui correspondent à l'état actuel du développement de l'humanité et des rapports humains dans le monde d'aujourd'hui.

L'existence de toute une série de différences très variées dans le monde contemporain est un fait qu'on ne peut pas nier aujourd'hui et sur lequel il faut compter si l'on veut rester sur le terrain de la réalité. C'est justement en prenant en considération ces différences et même en y comptant sur elles en tant qu'éléments essentiels qu'il faut parler de l'unité du monde, car elles ne peuvent être niées, mais cette unité du monde doit exprimer ce qui est essentiel et commun à l'humanité toute entière, précisément à toutes les masses populaires dont les intérêts doivent être décisifs dans la formation de l'unité du monde, parce que les hommes sont justement les valeurs suprêmes de l'humanité et parce que justement l'intérêt de l'existence et du plein développement de l'homme doit être tout aussi bien le contenu de départ — minimum — de l'unité du monde d'aujourd'hui, que le contenu final — maximum — du développement de l'humanité, qui doit réaliser un jour le plus haut degré possible du bien-être — matériel et culturel — pour tous les hommes sur la terre. En d'autres termes cela signifie qu'en parlant de l'unité du monde il faut savoir reconnaître et compter avec le fait qu'aujourd'hui il y a des Etats dans le monde dont l'organisation socio-économique est différente; qu'il existe aujourd'hui des conceptions idéologiques très différentes tant au sein de chaque Etat c'est-à-dire au sein de chaque nation, que dans l'ensemble de l'humanité; qu'il y a aujourd'hui des Etats économiquement développés et des Etats sous-développés et même qui sont entièrement arriérés dans leur développement économique; qu'il y a aujourd'hui des peuples qui vivent depuis des siècles dans leurs Etats indépendants et des peuples qui viennent seulement de fonder c'est-à-dire de réaliser à travers la lutte leur Etat indépendant tout en y ajoutant qu'il y a encore des millions d'hommes qui vivent dans les colonies et qui continuent la lutte pour leur indépendance nationale; qu'il y a aujourd'hui des peuples dont la culture contemporaine est très développée, suivie en règle générale d'une industrialisation extraordinaire, et des peuples dont le degré de culture n'est pas suffisant pour qu'ils puissent développer leur économie, et spécialement l'industrie, qu'il existe aujourd'hui des différences sensibles dans le développement des moyens de transport; bref, qu'il y a aujourd'hui une multitude de différences dans beaucoup de direction dont il faut tenir compte quand on parle de l'unité du monde. Or, il ne faut pas seulement compter avec ces différences mais il est nécessaire de tout entreprendre pour les dépasser et les éliminer dans le but de réaliser les mêmes conditions pour le développement de tous les peuples, car il n'y a que le développement de tous les peuples qui puisse assurer le développement de l'humanité en tant qu'un tout, dans quel cas ceux qui se trouvent en ce moment dans un état de développement plus puissant doivent aider le développement plus rapide des pays sous-développés, insuffisamment développés et arriéré, car sans leur développement non seulement qu'il ne peut y avoir de progrès pour l'humanité en tant qu'un tout, mais aussi le développement ultérieur des pays qui se trouvent en ce moment à un niveau de développement élevé devra être gravement menacé.

En prenant en considération les conditions et les aspects dans lesquels on peut et on doit parler aujourd'hui de l'unité du monde, il faut attirer l'attention sur deux phénomènes fondamentaux, les principes c'est-à-dire les postulats dans le droit contemporain par l'intermédiaire desquels, parmi d'autres phénomènes juridiques, s'exprime l'unité du monde c'est-à-dire qui, au point de vue juridique, conditionnent qu'on peut parler de l'unité du monde, ce qui signifie en dernière analyse qu'on peut travailler à l'unité du monde, et tout au moins à la réalisation du minimum du contenu de cette unité, pour qu'on puisse, en partant de ce minimum, travailler à l'augmentation et à l'élargissement, dans le domaine du droit de même, du contenu de l'unité du monde, et contribuer de cette manière à l'augmentation et à l'élargissement du contenu

de l'unité du monde dans l'ensemble. Ces deux phénomènes fondamentaux, les principes c'est-à-dire les postulats dans le droit contemporain, sont les suivants: l'universalité du droit international (et de plus en plus de quelques autres branches du droit de même) et du droit de la coexistence pacifique active.

АПСТРАКТНИ ПРАВНИ ПОСЛОВИ

У овом раду ћемо говорити само о апстрактним пословима у грађанском праву а не и о апстрактним пословима привредног (трговинског) права.

1. *Апстрактни послови у римском праву.* — Правни послови у почетку развоја римског права сви су апстрактни. У ствари, то нису правни послови у савременом смислу речи већ су више религијски обреди. Као што је познато, због система затворене кућне привреде размена добара је ретка а због анимизма римске религије отуђење добара представља нарочити ритуал који је такође прожет анимизмом: када се једно добро из круга фамилије отуђује мора се по нарочитом ритуалу тражити и „одобрење“ духова који обитују у фамилији и заштићује је. Посматран са гледишта права, ритуал отуђења појављује се као нарочита форма правног посла. Та форма је веома строга: када се погрешно у редоследу изговорених речи или у редоследу других обреда, цео посао не важи. Да је правни посао био истовремено и верски ритуал, видело се и по томе што су га у почетку обављали свештеници. Ти формални правни послови су били: *nexum*, *mancipatio*, затим *in iure cessio* и *stipulatio*.

Разбијањем затворене кућне привреде и јачањем робне привреде потискују се стари формални правни послови јер сметају захтевима брзине економског и правног промета. Упоредо са потискивањем ових формалних правних послова појављују се консенсуални послови. Но, док су стари формални послови били истовремено и апстрактни, нови консенсуални послови постају каузални (1). То значи да се код формалних правних послова уопште није гледало на то из ког разлога или у ком циљу се закључује правни посао. Сама обављена форма је обавезивала. Код консенсуалних правних послова, међутим, који су се закључивали без икакве форме, само простом сагласношћу воља, услов важности посла је био и постављен економски циљ који су странке изјавом воље хтеле постићи.

Процес потискивања формалних и апстрактних правних послова од стране консенсуалних и каузалних није био лаган и једноставан процес. Прво појављивање циља због кога се правни посао закључује и давање правног значаја том циљу било је увођење *exceptio doli* од стране претора. То је био један општи приговор за случај када би се формална обавеза

(1) Опширније о томе као и о повезаности појма каузалности и консенсуалности изнео сам у својим радовима: Својина и имовина, „Анали“, бр. 1/1953; Кауза и правни основ, „Анали“, бр. 2/1959; и Нешто о фидуцијарним пословима, „Анали“, бр. 1-2/60.